

Divendres o els llimbs del Pacífic - Michel Tournier

A començaments del segle XVIII va arribar a Anglaterra la notícia que un naufrag havia viscut una temporada en una illa deserta. El fet va despertar una gran expectació, i el periodista i comerciant Daniel Defoe (1660-1731) es va autoencarregar la redacció d'una novel·la que recreés uns fets similars per obtenir uns diners que li feien falta. *Robinson Crusoe* va aparèixer el 1719, escrit en primera persona i sense que enlloc hi constés el nom de l'autor, perquè el lector deduís erròniament que es tractava d'una autobiografia. L'èxit va ser tan rotund que uns mesos més tard se'n publicava una segona part.

Des de llavors, *Robinson Crusoe* ha estat un dels llibres més reeditats. La vida d'un home sol en una illa resulta un argument ideal per abocar-hi una visió de la soledat, de la naturalesa, de l'absència de societat, tot i que Defoe no va reflectir-hi gaire res més que el seu catàleg de solucions pràctiques d'anglès pietós i colonialista. Amb raó Eugeni d'Ors va escriure que si Robinson és el més universal dels personatges, Defoe és el menys universal dels autors.

No és estrany, doncs, que escriptors més ambiciosos, creadors d'una literatura situada en el vèrtex entre creació i reflexió, s'hagin vist temptats a reprendre el mateix tema amb l'afegitó d'un entorn renovat i d'una visió crítica inexistente a l'original. És el cas de William Golding a *El señor de les mosques* o de J.G. Ballard a *L'illa de ciment*; fins i tot alguns crítics, forçant l'analogia, han vist l'*Emili* de Jean-Jacques Rousseau com una reescriptura de *Robinson Crusoe*. Una de les obres més reeixides, i que alhora respecta fins al mínim detall les coordenades espacials i temporals del mite, és *Divendres o els llimbs del Pacífic*, de Michel Tournier, publicada el 1967.

El llibre comença amb un Robinson a qui el capità del vaixell llegeix les cartes del tarot moments abans del naufragi, prefigurant una interpretació transcendent i al·legòrica de les futures desventures. Si el personatge de Defoe conquereix l'illa i la modela a la seva imatge amb la Bíblia en una mà i el llibre de comptabilitat a l'altra, el Robinson de Tournier passa per diferents etapes en la relació amb l'espai (illa administrada, illa llibre, illa mare, illa esposa...), en què s'enriqueix, s'impregna i es fon amb la naturalesa, en comptes de dominar-la.

El llibre és una figura polièdrica, en què cada cara mostra un aspecte de la soledat, del desarrelament, de la bogeria, de l'abisme. En el quadern de navegació, Robinson no hi consigna la freda columna de les circumstàncies que té a favor i en contra, sinó els dubtes, les incerteses, els descobriments que es van succeint al llarg d'una llarga introspecció. Ocult en un primer moment darrere els rituals i les catalogacions, la vida a l'illa li anirà desprenent la màscara civilitzada, positivista, i en farà renèixer un home desconegut.

L'arribada de l'araucà Divendres provoca una explosió interior en Robinson, que tindrà un paral·lel en l'explosió dels barrils de pólvora que guardava del naufragi i que significarà una nova fundació. Després d'assajar diferents relacions (dominació, ensinistrament, gelosia, admiració), Robinson experimenta una metamorfosi profunda i canvia el seu passat tel·lúric per un present solar sense temps ni previsions («Sol, astre, fes-me semblant a Divendres»). Destruïda la clepsidra que havia fabricat per mesurar el temps, mort en la memòria dels homes i les dones que l'havien conegut, Robinson/Divendres viu en un instant infinit en els llimbs del Pacífic.

A la pel·lícula *About Harry*, Harrison Ford era un executiu agressiu que un dia rebia una contusió al cap que li produïa amnèsia total. Li resultava impossible, llavors, entendre de cop les rutines de la seva vida quotidiana, els seus objectius mesquins, les seves relacions superficials. Robinson sofreix un procés similar a l'illa: el seu procés de desaprenentatge és gradual però sense retorn. No es tracta d'un parèntesi, com al llibre de Defoe, sinó d'una transformació irreversible.

Michel Tournier demostra que l'antropologia, la sociologia i la psicologia tenen un espai propi dins la novel·la, gènere que pot dur el lector a paratges del coneixement on no accedeixen els tractats especialitzats. Si a això hi afegim que *Divendres o els llimbs del Pacífic* està escrit amb aquesta barreja subtil d'art i tècnica que produeix el que anomenem «clàssics», en resulta un llibre de culte o, més ben dit, de cultiu.

Daniel Defoe va escriure les aventures de Robinson Crusoe al Pacífic sense haver sortit mai d'Anglaterra. Tournier ha passejat el mateix personatge pel paganisme, les filosofies orientals i la crisi de l'eurocentrisme. Entre un i altre, és la noció de progrés el que ha naugrafat.